

Ugyanolyan fontos, hogy kit ismerünk, mint az, hogy mit tudunk? A tudományos presztízst támogató láthatatlan kollégiumok feltérképezése¹

Sasvári Péter²

Link: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.33617.54881>

Becsült olvasási idő: 12 perc

Bevezetés

Robert Merton szociológus szerint a modern kutatási kultúra egyik alapelve az „*univerzalizmus*” volt, vagyis az az elképzelés, amely szerint az eszmék érvényessége független az azokat megfogalmazó személy státuszától. A gyakorlatban azonban, amint azt számos közelmúltbeli tanulmány is kimutatta, a tudományos élet kirekesztő is lehet. Ebben a bejegyzésben *Margath Walker* - a Louisville-i Egyetem földrajztudományi docense- bemutatja, hogy a tudományos hálózatok – a láthatatlan kollégiumok – milyen fontos szerepet játszanak a tudományos presztízsz kialakításában, és amellet érvel, hogy ha megértjük e hálózatok működését, árnyaltabban szemlélhetjük a tudományos siker hagyományos mérőszámait. [1]

Elméleti háttér

Egyre inkább tudatosul, hogy egyesek felkészültebbek a sikerre, mint mások. Ez ugyanúgy igaz a tudományos pályára, mint egyéb foglalkozásokra. A tudományos életben azonban gyakran inkább a [meritokrácia](#)³ [2] fogalma ragad meg minket; az a mélyen gyökerező elképzelés, hogy a minőség felülírja a személyes kapcsolatokat vagy a kevésbé látható előnyöket. Az egyetemet – még inkább, mint más intézményeket – úgy reklámozzák, mint azt a helyet, ahol a legjobb ötletekkel és a legszigorúbb tudományos eredményekkel rendelkezőknek juttatják a publikációkat, állásajánlatokat, kinevezéseket és előléptetéseket.

A közelmúlt diszciplináris⁴ vitái rávilágítottak a tudományos tudástermeléssel együtt járó kirekesztésre, elszigetelődésre és kizárásra. Jelentős teret kap [az idézettség szakpolitikája](#),[3]

---

¹ Az alábbi közlemény a Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar gondozásában megjelenő **Államtudományi Hírlevél** Tudományos sarok rovatában jelent meg. A korábbi hírlevelek elérhetőek az alábbi honlapon keresztül: <https://antk.uni-nke.hu/kutatas-tudomanyos-elet/allamtudomanyi-hirlevel/allamtudomanyi-hirlevel-2024>

Az oktatási anyagnak szánt tanulmány **Is who you know as important as what you know?**

Mapping the invisible colleges supporting academic prestige,

<https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2019/10/09/is-who-you-know-as-important-as-what-you-know-mapping-the-invisible-colleges-supporting-academic-prestige/> alapján készült.

² Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Közszervezési és Infotechnológiai Tanszék, 1083 Budapest, Ludovika tér 2. E-mail: Sasvari.Peter@uni-nke.hu

³ A meritokrácia egy olyan társadalmi forma, amelyben az egyén társadalmi pozíciója nem a társadalmi származásától, hanem tehetségétől, tudásától, szorgalmától és teljesítményétől, egyszóval „érdemeitől” függ.

⁴ A diszciplináris szó jelentése, hogy valami valamely tudományterülethez vagy szakterülethez tartozik, azt érinti vagy abból ered.

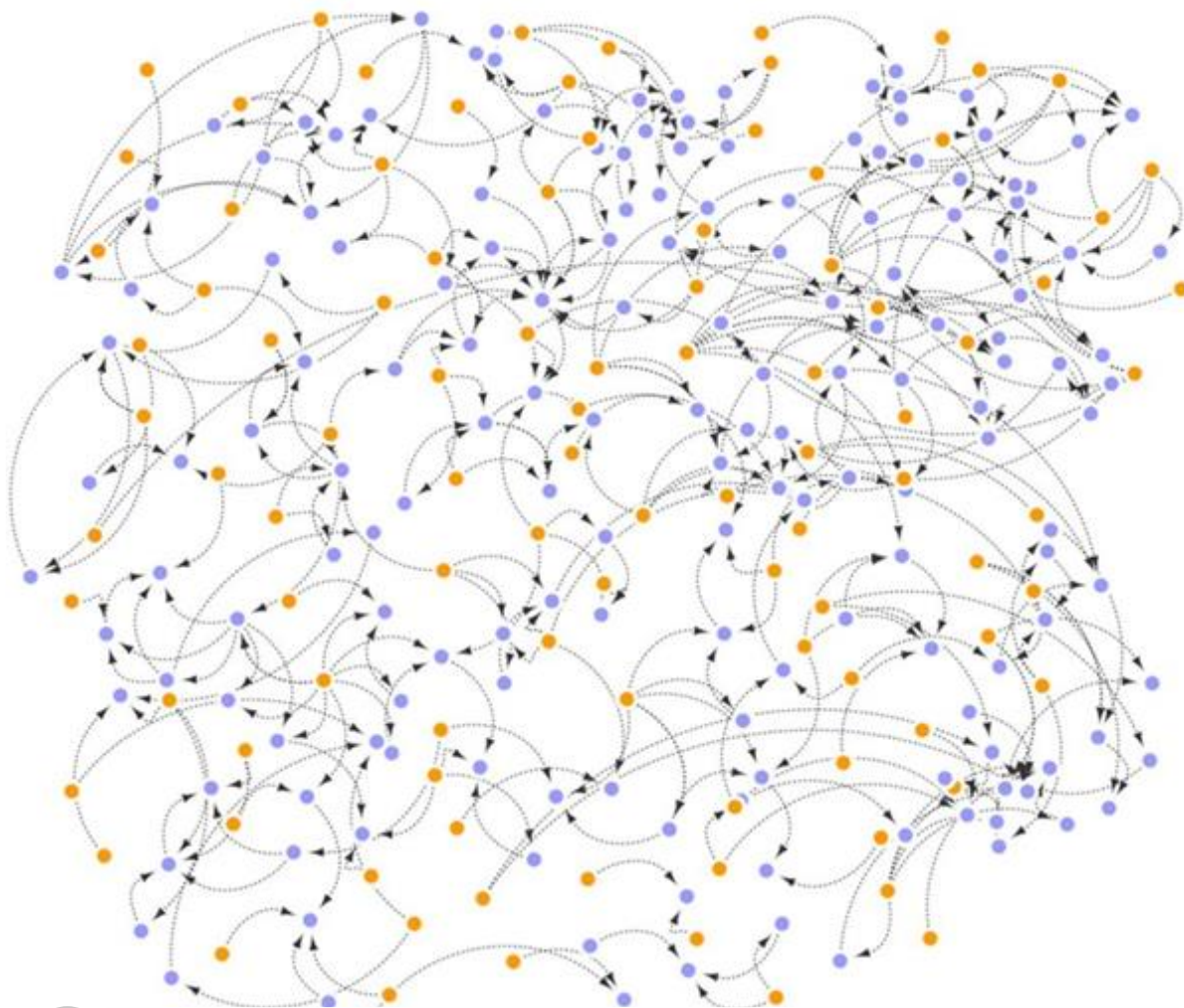
a homoszociális⁵ gyakorlatok és [a nők alulreprezentáltsága](#) [4] bizonyos területeken. Nemrégiben figyelmet kapott néhány tanulmány [a munkásosztálybeli diákok tudományos területre történő bejutásának akadályairól](#). (the barriers faced by working class students)[5] Kevésbé foglalkoznak azonban a szakmai hálózatok hatásával, ahol a hatalom aszimmetrikusan oszlik meg. Egy ilyen rendszerben a kapcsolat minősége ugyanolyan fontos lehet, mint az ötleté. Ezek a kiváltságos szövetségek gyakran természetes rendként észrevétlenek maradnak, és többnyire láthatatlanok.

Annak érdekében, hogy fényt derítsünk erre a helyzetre, Margath Walker úgy döntött, megvizsgálja, vajon minden tudós azonos alapokról indul-e. A kritikai városkutatást esettanulmányként véve, azt találta, hogy a tudományos teljesítmény meglehetősen egyoldalú: férfiak, valamint az általunk „*láthatatlan kollégiumoknak*” nevezett kutatók hálózatai és csoportosulásai által domináltak. A „*láthatatlan kollégiumok*” kifejezés a 17. századból származik, és a formális intézményi hovatartozással nem rendelkezők közös tudományos érdeklődésének összefogására szolgált. Ma úgy gondolunk rájuk, mint távoli földrajzi helyekről származó kutatók csoportjaira, akik információt cserélnek egymással. A fogalom azt a felfogást tartalmazza, hogy ezek a társadalmi körök, amelyeket néha „*innovációs klasztereknek*” is neveznek, egymás támogatása érdekében a társadalmi és [hírnévtőke](#) (reputational capital) [6] különböző formáival kereskednek. Ezek a láthatatlan folyamatok, amelyek magukban foglalhatják a személyek közötti kapcsolatokat, a kölcsönösséget, az oktatást, a csoporttagságokat és az önkéntes tevékenységeket, koncentrálnak a [kumulatív előnyöket](#), [7] és valójában „*fekete dobozként*” működnek.

E láthatatlan gyűjtőhelyek láthatóvá tételéhez először két keresőkifejezéshez, a „*kritikai városelmélethez*” (critical urban theory) és a „*kritikai városkutatáshoz*” (critical urban studies) kapcsolódó hivatkozásokat vagy megjelent, lektorált cikkeket és könyveket gyűjtötték össze. Összesen 997, illetve 980 indexelt hivatkozást kaptak vissza. Az adatok tisztítása után az indexált hivatkozások száma 125 volt. További adatokat használtak fel a hálózati gráfokhoz és az azt követő elemzéshez három lépésben, amely három szereplőt érintett: vezető szerzőket, társszerzőket és doktori tudományos témavezetőket. Ezután adatokat gyűjtöttek e szereplők intézményi hovatartozásáról és neméről, majd pedig azokról az intézményekről, ahol ezek a vezető szerzők és társszerzők doktori fokozatot szereztek, a doktori képzésben részt vevő tudományos témavezetőikről, valamint a vezető szerzők, társszerzők és témavezetőik neméről. Hálózati grafikonok így feltérképezik a **láthatatlan kollégium** szerepét a kritikai városkutatáshoz kapcsolódó tudás előállításában. A vizualizációk az e törekvésekben domináns „*kollégiumokat*”, valamint a legtöbbet idézett tudományt létrehozó 25 egyetemet is bemutatják.

---

⁵ A homoszocialitás a szociológiában használt kifejezés, amely az azonos neműek olyan kapcsolatát írja le, amely nem romantikus vagy szexuális jellegű.

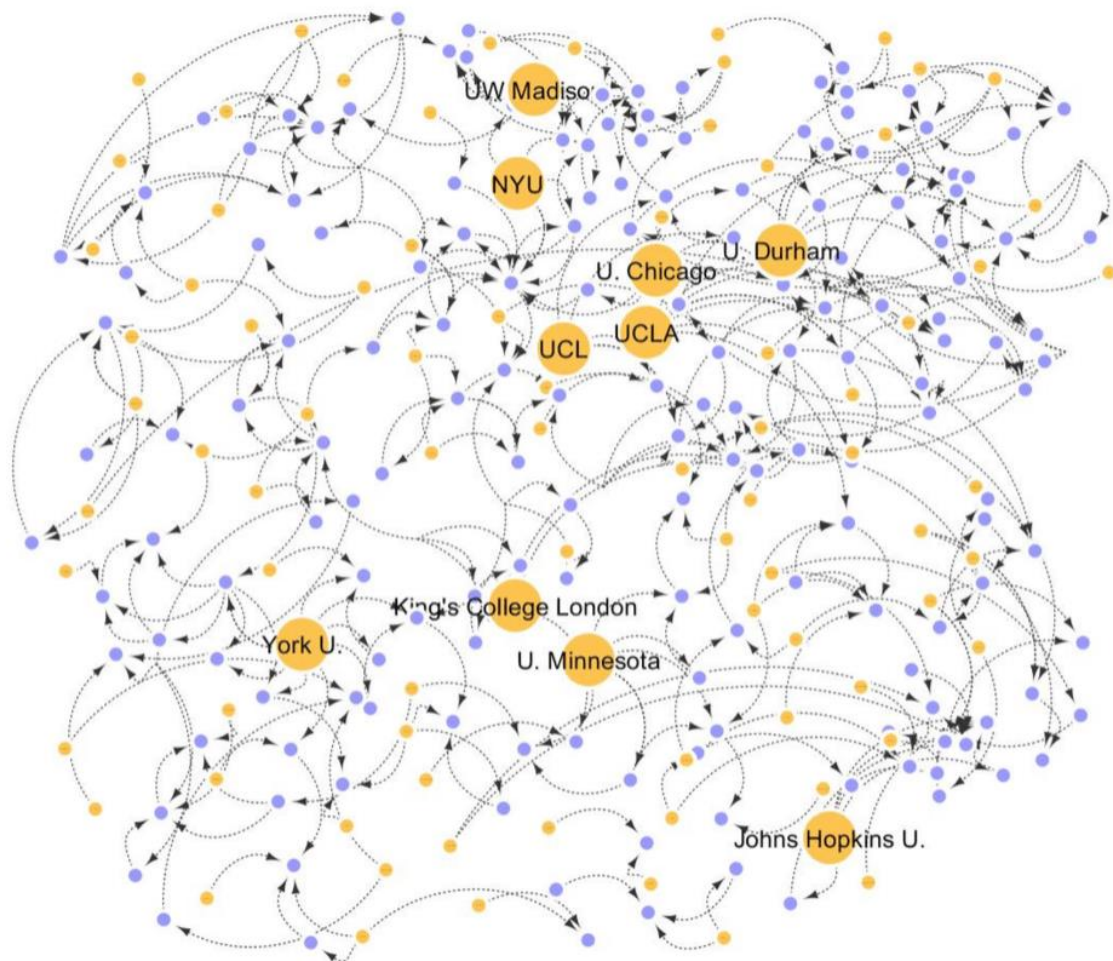

A kritikai városkutatás/elméletek kutatói (szerzők/társszerzők)

Egyetemek vagy „kollégiumok”, amelyekhez ezek a kutatók tartoznak

Az első ábrázolás a nyers adatok hálózati grafikonja, amely a kutatókat (szerzőket és társszerzőket) és a hovatartozásukat vázolja fel. A második kép a csomóponton belül az adott domináns egyetemet mutatja be. A második ábra egy kicsit másképp működik, mint a hagyományos idézettségen alapuló mérőszámok, mivel a csomóponti koncentrációkhoz vezető, nem látható mutatókat tárja fel.

Nyilvánvaló, hogy a **láthatatlan kollégium** produktív hálóján belül lévők a többiekhez képest aránytalanul jól pozícionáltak. A tudósok, társszerzőik, tudományos mentoraik és tanítványaik bizonyos klaszterei uralják a tudástermelést a területen. Más szóval kifejezve, a nem látható társadalmi jelenség kilátásokat biztosít a kezdeti és folyamatos sikerre a tudományos életben. Az együttműködési hálózatok feltárással követhető, hogy kik vesznek részt benne, és ha kiterjesztjük, megtudhatjuk, hogy kik vannak kirekesztve. A kritikai városkutatás esetében azt találjuk, hogy a nőket hajlamosak kihagyni, és a már tapasztalattal rendelkezők felülreprezentáltak. Ez a **Máté-effektusban** (Matilda Effect) [8] ragadható meg, amely kifejezés Margaret Rossitertől származik 1993-ból, és amely a nők tudományos eredményeinek elismerésével szembeni elfogultságra utal. A figyelmen kívül hagyás olyan kevésbé vizsgált elemeket is magában foglal, mint az elismerés rossz elosztása és a megbecsülés megtagadása. A hatalmi struktúrák fenntartásában a láthatóság és az átláthatóság kettős szerepének középpontba állítása a nagyember-elmélettel ellentétes narratívaként működik.

Végső soron az átláthatóság mellett érvelünk a tudomány előállításában. Egy ilyen lépés hajlandóságot igényel az olyan struktúrák némelyikének újratervezésére, amelyek kivétel nélkül elősegítik az egyenlőtlen kiváltságokat. Az észrevétlenek feltárása a kutatáshoz kapcsolódó elfogadott (de gyakran nem megkérdőjelezett) informális gyakorlatok mellett azt is

felszínre hozza, hogyan és hol keletkezik az ösztöndíj. Különösen a **láthatatlan kollégiumok** tanulmányozása tárja fel a formális mérőszámokat a vizsgálathoz. A különböző látásmódok megzavarják az idézet és a publikáció közötti magától értetődőnek tekintett egyenértékűséget azáltal, hogy elkülönítik a folyamatot alkotó hálózatokat.

Összefoglalás

Az ösztöndíjas területek a dominancia különböző fokozataitól bővelkednek. Közösen kellene kiállnunk a tudományos hierarchia kisimítása mellett. A jelenleg nem a hagyományos gyakorlat részét képező erőfeszítések a szerkesztőbizottsági tagsággal, a tudományos mentorokkal és a lektorok identitásával kapcsolatos közzétételekből állhatnak. Úgy vélik, hogy a vizualizálás a **méltányosság technikájaként** (technique of equity) [9] használható, messzemenő következményekkel. A **láthatatlan kollégiumok** újratervezése és a tudástermelés számos kizárásának kezelése még fontosabb ebben a digitális világban, ahol a mérőszámok egyre szélesedő skálája egyértelműen betekintést nyújt a tudományos kiválóságba.

Felhasznált irodalom

- [1.] Margath Walker (2019): Is who you know as important as what you know? Mapping the invisible colleges supporting academic prestige, <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2019/10/09/is-who-you-know-as-important-as-what-you-know-mapping-the-invisible-colleges-supporting-academic-prestige/>
- [2.] Academe as Meritocracy, <https://www.insidehighered.com/advice/2011/01/31/academe-meritocracy>
- [3.] Making Feminist Points, <https://feministkilljoys.com/2013/09/11/making-feminist-points/>
- [4.] Liza Mügge, Celeste Montoya, Akwugo Emejulu, S. Laurel Weldon (2018): Intersectionality and the politics of knowledge production. European Journal of Politics and Gender, 1(1-2), 17-36, <https://doi.org/10.1332/251510818X15272520831166>
- [5.] Melanie Reynolds (2018): Working-class lecturers should come out of the closet, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/sep/10/university-working-class-divide-academics>
- [6.] Maximilian Alvarez (2017): Academe's Prestige Problem, <https://www.chronicle.com/article/academes-prestige-problem/>
- [7.] Thomas A. DiPrete, Gregory M. Eirich (2006): Cumulative Advantage as a Mechanism for Inequality: A Review of Theoretical and Empirical Developments, Annual Review Of Sociology, Vol. 32:271-297, <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.32.061604.123127>
- [8.] Margaret W. Rossiter (1993): The Matthew Matilda Effect in Science. Social Studies of Science, 23(2), 325-341. <https://doi.org/10.1177/030631293023002004>
- [9.] Margath Walker, Emmanuel Frimpong Boamah (2017): Map the gap: alternative visualisations of geographic knowledge production, Geography and Environment, Volume4, Issue2, e00038, <https://doi.org/10.1002/geo2.38>